

УДК 658.153

Чміль Г. Л.

*аспірант кафедри економічного аналізу та статистики
Харківського державного університету харчування та торгівлі*

КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЧИННИКИ ЗМІНИ ЙОГО ОБОРОТНОСТІ

В статті розглянуто сутність капіталу підприємства, визначено показники, що характеризують ефективність його використання, та розроблено трьохрівневу ієрархічну модель факторного впливу середовища на оборотність капіталу підприємства.

Ключові слова: капітал підприємства, оборотність капіталу, чинники.

Постановка проблеми. Нестабільна економічна ситуація, необхідність гнучкого та постійного реагування на зміну кон'юнктури товарного і фондового ринків та впровадження у виробництво нових конкурентоспроможних ідей створюють об'єктивну необхідність дослідження проблеми ефективності використання капіталу суб'єктів господарювання. Продуктивне використання капіталу багато в чому забезпечує здатність підприємства до фінансового виживання і характеризується показниками оборотності і рентабельності. Підтримання або підвищення оборотності капіталу розглядається як одна з функціональних стратегічних цілей підприємства. Саме тому проблеми, пов'язані із забезпеченням ефективності використання капіталу, потребують подальшого вивчення та розробки економічного механізму їх вирішення. Це і визначає актуальність досліджуваної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність капіталу підприємства та оцінка ефективності його використання знайшли відображення в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних економістів. Серед них В.

В. Ковальов, М. Д. Білик, Л. А. Лахтіонова, Г. В. Савицька, І. А. Бланк, О. В. Ярошук, Ю. С. Цал-Цалко, М. Я. Коробов, І. Д. Фаріон, Є. В. Мних, П. Я. Попович, В. М. Івахненко, Р. О. Костирко, Г. О. Крамаренко та інші. Проте на даний момент залишається багато невирішених та дискусійних питань з аналізу оборотності капіталу, які потребують подальшого дослідження.

Формування цілей статті. Метою є дослідження сутності капіталу підприємства та систематизація чинників, що впливають на рівень його оборотності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах господарювання капітал є об'єктивною основою сталого розвитку та підвищення конкурентних переваг підприємства. Динамічний характер капіталу, його здатність створювати нову вартість та генерувати грошові потоки забезпечують безперервність господарської діяльності і потребують адекватності управлінських дій менеджерів щодо підвищення ефективності використання коштів, вкладених в активи підприємства.

Капітал підприємства є однією з найважливіших економічних категорій і трактується І. А. Бланком як вартість коштів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, що інвестовані у формування його активів [1, с. 112].

А. М. Білоченко визначає капітал підприємства як систему економічних відносин з приводу створення, розподілу і використання цінностей, які здатні приносити дохід [2, с. 95].

О. Б. Жихор та І. М. Шматько трактують капітал як фінансові ресурси підприємства, авансовані ним на формування активів, необхідних для забезпечення безперервної його діяльності з метою максимізації прибутку [3, с. 171].

З позиції сучасної теорії бухгалтерського обліку Л. Г. Ловінська схиляється до визначення капіталу, що передбачає «благо, використання якого дає можливість збільшити майбутні блага» [4, с. 253].

Отже, на сьогоднішній день у сучасній економічній літературі відсутній єдиний підхід до визначення даної категорії, але майже всі науковці пов'язують

капітал з можливістю отримання економічної вигоди для його власників. Враховуючи особливості капіталу, ми пропонуємо таке його визначення: капітал підприємства – це всі форми ресурсів, які належать підприємству та задіяні або можуть бути задіяні у господарській діяльності, з метою отримання прибутку і максимізації добробуту власників.

Обґрунтування управлінських рішень щодо формування капіталу підприємства неможливе без аналізу ефективності його використання [6, с. 174], яка характеризується, на нашу думку, раціональністю та результативністю. На кількісному рівні оцінити раціональність використання капіталу підприємства можливо на підставі показників оборотності, а його результативність – на підставі показників рентабельності капіталу. Рентабельність капіталу визначається вираженням у відсотках співвідношення прибутку та середнього розміру капіталу підприємства, і багато в чому залежить від оборотності. Оборотність капіталу характеризується кількістю оборотів та довготривалістю одного обороту у днях. Оборотність капіталу в кількості оборотів визначається співвідношенням обсягу чистої виручки від реалізації та середнього розміру капіталу підприємства, а оборотність у днях – співвідношенням кількості днів у досліджуваному періоді та оборотності у кількості оборотів. Рентабельність і оборотність капіталу можливо обчислювати як в цілому по підприємству, так і за окремими видами капіталу. Прискорення оборотності капіталу, а саме збільшення кількості оборотів, сприяє зростанню рентабельності, і свідчить про ефективне використання коштів, вкладених в активи підприємства.

Важливою складовою методичного забезпечення аналізу оборотності капіталу підприємства є з'ясування чинників, які впливають на зміну її рівня та їх систематизація з урахуванням взаємодії підприємства із середовищем на макро-, мезо- та мікрорівні.

Макро- і мезооточення створюють загальні зовнішні умови, в яких функціонує підприємство, і визначають для нього та інших торгово-виробничих підприємств межі дозволеного та недозволеного.

По відношенню до підприємства макрооточення виступає, як чинник і умова обмеження (або можливості розширення) діяльності; як передумова, що визиває необхідність змін на підприємстві. Зовнішнє оточення підприємства характеризується політичною, правовою, економічною, соціальною та технологічною складовими.

Політична складова представлена органами державної влади і конкуруючими партіями і групами. Вона визначає цілі розвитку суспільства, пріоритетність розвитку галузей економіки і регіонів, характер політичної боротьби, можливості та напрямки розвитку політичної системи, спроможність діючої влади ефективно впроваджувати у життя свою програму, ступінь її суспільної підтримки. Дана складова зовнішнього середовища багато в чому визначає стабільність розвитку суспільства та економічних процесів, їх направленість і, без сумніву, впливає на ділову активність підприємств.

Правова складова встановлює обов'язки, відповідальність і права підприємств, що визначають правила ділових взаємовідносин, відношення підприємства з суспільством, обмеження на окремі види діяльності, права споживачів продукції, порядок реєстрації підприємства, його санації та інші. Норми і правила поведінки суттєво впливають на ділову активність підприємства, рівень господарських ризиків та інші аспекти господарської діяльності.

Економічна складова визначається рівнем і особливостями ринкового механізму. До її характеристик відносять рівень економічного розвитку, бюджет країни та його виконання, доступність ресурсів, доходи населення, рівень безробіття, рівень оподаткування, інфляцію, відсоткові ставки, величину середньої заробітної платні тощо. Відтак, механізм її впливу на ділову активність підприємства очевидний.

Соціальна складова представляє собою комплекс соціальних явищ і процесів. Вона характеризується чисельністю і структурним складом населення, рівнем освіти, стилем життя, звичками, традиціями, трудовою етикою, готовністю людей зазнавати втрат, пов'язаних з реформами, що

проводяться, тощо. Більша частина з перелічених характеристик є чинниками, що визначають рівень і склад потреб населення, які формують попит і через нього суттєво впливають на обсяги продажу, що, в свою чергу, відображається на рівні оборотності капіталу підприємства.

Технологічна складова представлена чинниками науково-технічного прогресу в області виробництва матеріалів, продуктів, появи нових галузей і товарів, форм їх просування і реалізації. Дослідження технологічної складової зовнішнього оточення дозволяє підприємству не проглядіти «технологічний ривок» і підвищити ділову активність.

До мезооточення підприємства відносять ту частину зовнішнього середовища, з якою підприємство має конкретну і безпосередню взаємодію. У центрі уваги знаходяться споживачі, конкуренти, постачальники, місце розташування підприємства та його позиція на ринку. У даному контексті визначальними чинниками факторного впливу на ділову активність підприємства, на нашу думку, є стан і розвиток ситуації на окремих секторах ринку, конкурентні позиції підприємства, рівень платоспроможного попиту населення, рівень інфляції тощо.

Внутрішні умови функціонування підприємств обумовлюються сукупністю чинників мікрорівня. Їх слід розглядати, як сукупність суб'єктів і сил, що знаходяться під безпосереднім контролем власників, керівників та персоналу підприємства, і спричиняють будь-який вплив на його ділову активність. На нашу думку, до цих чинників відносяться: забезпеченість підприємства фінансово-економічними ресурсами, організаційно-структурні зміни на підприємстві, ефективність розробки та реалізації маркетингу, політики менеджменту, політики управління капіталом, а також виокремлені нами рівні середовища функціонування суб'єктів підприємницької діяльності дозволили систематизувати чинники і розробити трьохрівневу ієрархічну модель факторного впливу середовища на оборотність капіталу підприємства. При побудові цієї моделі ми виходили, перш за все, з необхідності обмеження числа ознак та виявлення найбільш істотних та загальних серед них, які, в

першу чергу, повинні бути враховані в процесі прийняття управлінських рішень, а саме – можливість підприємства та його керівництва впливати на ті чи інші чинники (рис. 1).

Знання про направленість, значимість та пріоритетність впливу зовнішніх і внутрішніх чинників дозволяє визначити взаємозв'язки між ними та показниками, що відображають рівень оборотності капіталу підприємства. Також забезпечується можливість активного впливу на управлінські рішення щодо підвищення рівня ефективності господарювання.

Кількісно оцінити силу впливу окремих чинників на зміну рівня оборотності капіталу підприємства можливо лише в процесі детермінованого чи стохастичного факторного аналізу [5, 7]. Дослідження стохастичних взаємозв'язків потребує високого професіоналізму і є достатньо трудомістким, використання результатів аналізу не забезпечує оперативності прийняття управлінських рішень. В контексті важливості оперативного управління оборотністю капіталу підприємства і можливості застосування нескладного математичного апарату для забезпечення пошуку потенційних резервів підвищення ефективності використання фінансово-ресурсного потенціалу підприємства інтерес представляє детермінований факторний аналіз.

Висновки. Фінансова політика управління капіталом підприємства, реалізація якої повинна забезпечити ефективне використання коштів, вкладених в активи, має будуватися на основі ретельного аналізу ефективності використання капіталу підприємства. Основним напрямом аналізу ефективності використання капіталу є оцінка його оборотності та визначення чинників, що обумовлюють зміну оборотності на макро-, мезо- та мікрорівні. Факторний аналіз оборотності дозволяє не лише визначити чинники, які впливають на зміну розміру чистої виручки, отриманої з кожної гривні капіталу підприємства (коштів, вкладених в активи), але й надати кількісну оцінку сили впливу того чи іншого чинника. В процесі факторного аналізу оборотності капіталу підприємства широко застосовуються методи детермінованого і стохастичного факторного аналізу.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОРГОВО-ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

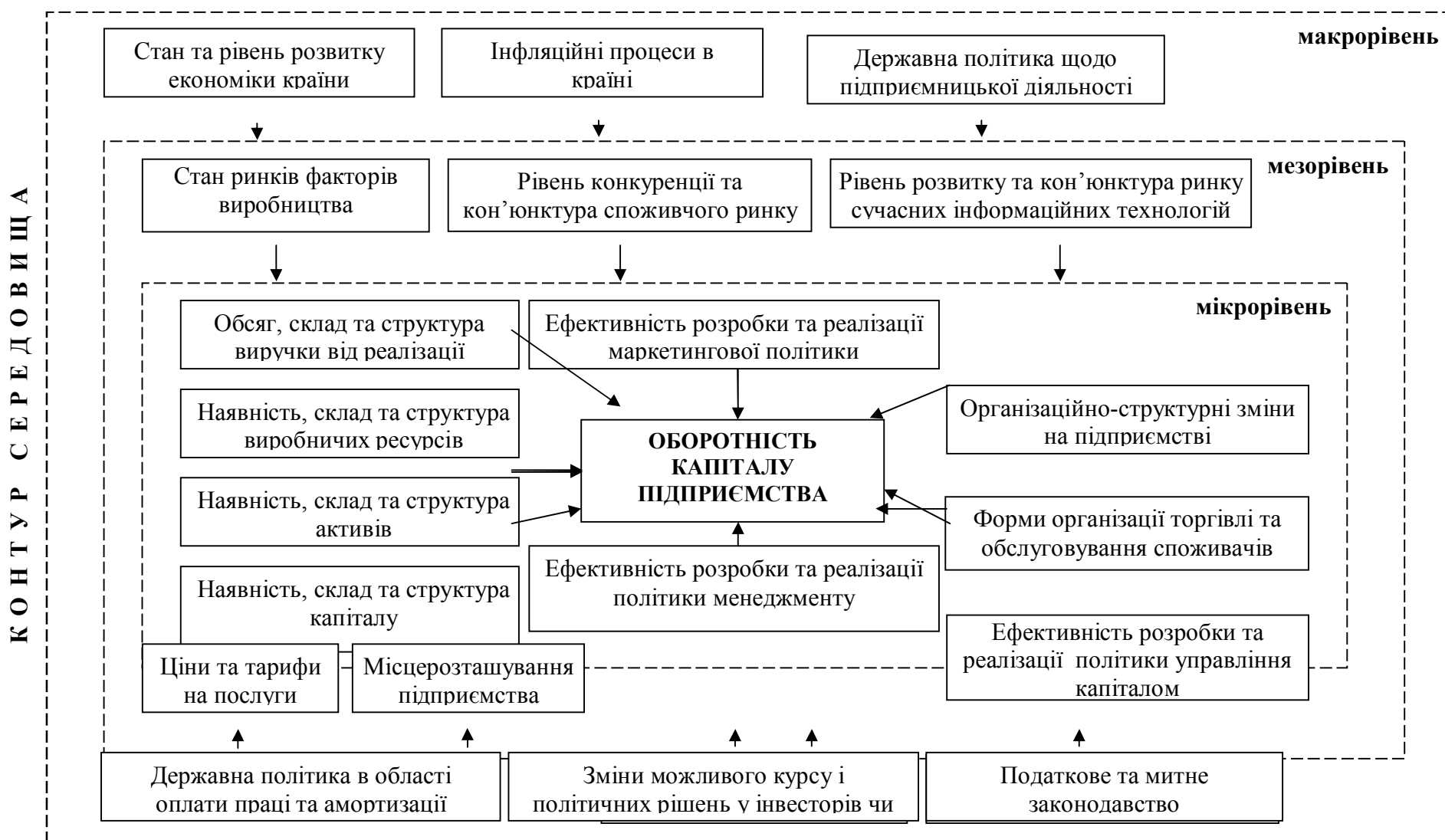

Рис. 1 – Ієрархічна модель факторного впливу середовища на оборотність капіталу підприємства (власна розробка)

На перспективу вважається доцільним дослідження нескладного математичного апарату детермінованого факторного аналізу для забезпечення пошуку потенційних резервів прискорення оборотності капіталу підприємства на мікрорівні.

Список використаної літератури

1. Бланк И. А. Управление формированием капитала: научное издание / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2000. – 512 с.
2. Білоченко А. М. Фінансовий капітал в Україні: особливості формування та перспективи розвитку /А. М. Білоченко // Фінанси України. – 2008. – №3. – С. 94-100.
3. Жихор О. Б. Теоретичні аспекти щодо визначення сутності поняття «капітал підприємства» /О. Б. Жихор, І. М. Шматько // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць ХІБА УБС НБУ. – 2011. – Вип. 2 (11). – С.167-172.
4. Ловінська Л. Г. Оцінка в бухгалтерському обліку : [монографія] / Л. Г. Ловінська – К. : КНЕУ, 2006. – 256 с.
5. Мних М. Є. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства: [монографія] / М. Є. Мних . – К. : Вид-во "Либідь", 2005. – 226 с.
6. Самойлова Т. А. Аналіз ефективності використання власного і позикового капіталу підприємства/Т. А. Самойлова // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія «Економічні науки». – № 3 (69). – Том 2 – 2012. – С. 173-178.
7. Чмутова І. Факторний аналіз функціонування капіталу підприємства /І. Чмутова, О.Лебідь // Економічний аналіз. – 2008. – № 18. – С. 252-259.

ЧМИЛЬ А. Л. КАПИТАЛ ПРЕДПРИЯТИЯ И ФАКТОРЫ ИЗМЕНЕНИЯ ЕГО ОБОРАЧИВАЕМОСТИ

В статье раскрыта сущность капитала предприятия, определены показатели, характеризующие эффективность его использования, и систематизированы основные факторы, влияющие на уровень оборачиваемости капитала предприятия.

Ключевые слова: капитал предприятия, оборачиваемость капитала, факторы.

CHMIL H.L. ENTERPRISE CAPITAL AND CHANGE FACTORS OF ITS TURNOVER.

The article deals with the nature of enterprise capital, defines parameters that characterize the efficiency of its use, the main factors which affect the level of enterprise capital turnover are systematized.

Key words: enterprise capital, capital turnover, factors.